

K R O N I K A

Wspomnienie o profesorze Zygmuncie Maksymiuku (1932–2021)

Z wielkim smutkiem 17 grudnia 2021 r. pożegnaliśmy naszego kolegę i nauczyciela profesora Zygmunta Maksymiuka. Odszedł od nas nie tylko znakomity hydrolog, geograf i badacz środowiska, ale również wspaniały Człowiek, który całe swoje życie poświęcił nauce i kształtowaniu prawidłowych postaw wobec otaczającej przyrody.

Profesor Zygmunt Maksymiuk urodził się 29 lipca 1932 r. w Huszlewie na Podlasiu, gdzie jego rodzice Józef i Teofila posiadali gospodarstwo rolne. Tam też w 1945 r. ukończył Szkołę Powszechną. Po maturze, uzyskanej w 1950 r. w Liceum Pedagogicznym w Leśnej Podlaskiej, Zygmunt Maksymiuk przeniósł się do Łodzi i podjął studia geograficzne na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Łódzkiego. Jeszcze przed ukończeniem studiów, bo w 1954 r., rozpoczął pracę zawodową na stanowisku laboranta w Katedrze Geologii tego Wydziału, kierowanej przez profesora Józefa Gołęba. Pracując już zawodowo, ukończył studia geograficzne w UŁ, broniąc w marcu 1955 r. pracy magisterskiej pt.: *Geomorfologia doliny Czarnawki*. Promotorem był profesor Jan Dylík. Tej samej wiosny profesor Zygmunt Maksymiuk rozpoczął pracę na stanowisku asystenta dydaktyczno-naukowego w Zakładzie Geografii Fizycznej II Uniwersytetu Łódzkiego, kierowanym przez profesora Stanisława Pietkiewicza, a w 1960 r. awansował na stanowisko starszego asystenta. To właśnie w tym okresie zostają w Profesorze rozbudzone i mocno ugruntowane zainteresowania problematyką hydrologiczną i hydrogeologiczną, a wiedza i doświadczenia zdobyte w toku badań terenowych i laboratoryjnych prowadzonych pod kierunkiem profesorów: Jana Dylíka, Józefa Gołęba i Stanisława Pietkiewicza owocują rozprawą doktorską, przygotowaną pod kierunkiem profesora Stanisława Zycha pt.: *Hydrografia dorzecza Grabi*. Zostaje ona obroniona w 1966 r. na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UŁ. Recenzentami w przewodzie doktorskim byli profesorowie – Kazimierz Łomniewski i Stanisław Pietkiewicz. Praca ta była pierwszą tak obszerną, nowatorską i metodycznie ważną monografią hydrologiczną. Po opublikowaniu rozprawa ta na długo stała się wzorem dla innych tego rodzaju opracowań, licznie powstających później w Polsce.

Do 1981 r. profesor Zygmunt Maksymiuk pracował w Zakładzie Meteorologii, Klimatologii i Hydrografii Uniwersytetu Łódzkiego na stanowisku adiunkta. Intensywne i wielokierunkowe badania hydrologiczne i hydrogeologiczne prowadzone w środkowej Polsce zaowocowały wieloma artykułami naukowymi, autorskimi mapami oraz kolejną ważną monografią naukową pt.: *Formy alimentacji rzek i ich rola w bilansie wodnym na przykładzie dorzecza Widawki*. Zostaje ona przedstawiona jako rozprawa habilitacyjna. Przewód habilitacyjny kończy

się w 1980 r. nadaniem Profesorowi stopnia naukowego doktora habilitowanego. Recenzentami pracy i dorobku byli: docent Tadeusz Krzemiński, profesor Zbigniew Pasławski oraz profesor Michał Żurawski. W roku 1981 ówczesny minister szkolnictwa wyższego, nauki i techniki powołuje profesora Zygmunta Maksymiuka na stanowisko docenta, a w 1990 r. uchwałą Senatu Uniwersytetu Łódzkiego obejmuje on stanowisko profesora nadzwyczajnego.

Publikowany dorobek naukowy profesora Zygmunta Maksymiuka jest bogaty oraz bardzo różnorodny i liczy 131 pozycji. Są w nim opracowania indywidualne i zespołowe w postaci: monografii, podręczników, artykułów, rozdziałów w monografiach i komunikatów naukowych oraz map. Uzupełnia go około 50 prac niepublikowanych, w tym: opinie, raporty z badań, recenzje wydawnicze i inne. W całym dorobku naukowym Profesora wyodrębniają się trzy nurty badawcze: kartografii hydrograficznej, dynamiki i bilansowania zasobów wodnych oraz wpływu antropopresji na stosunki, zjawiska i obiekty wodne.

Prace badawcze, których efektem były nowe metody i procedury terenowego kartowania hydrograficznego i oparte na nich analizy stosunków wodnych w różnych regionach Polski są charakterystyczne dla pierwszego etapu działalności naukowej Profesora. W wielu przypadkach badania miały wtedy charakter pionierski. Dość wymienić ogromny wkład Profesora w powstanie pierwszej w Polsce mapy hydrograficznej w skali 1:50 000 (arkusz Mońki; 1958). Jego doświadczenia i wypracowane techniki pomiarowe były wówczas nie tylko wzorem dla późniejszych badaczy rozpoznających środowisko wodne naszego kraju, ale stały się również podstawą opracowania pierwszych instrukcji sporządzania map hydrograficznych w skali 1:50 000 i 1:500 000. Profesor jest ponadto autorem pierwszej i jak dotąd jedynej mapy źródeł i obszarów źródłowych Polski środkowej oraz pomysłodawcą i organizatorem ogólnopolskiej konferencji naukowej poświęconej tym zagadnieniom (Łódź; 1997 r.). Z tej okazji wydano też drukiem, pod jego redakcją, monografię traktującą o źródłach w Polsce.

Badania i analizy dynamiki wód powierzchniowych i podziemnych oraz prace syntetyczne w zakresie metod bilansowania zasobów wodnych tworzą drugi nurt w dorobku Profesora i zawierają jego najważniejsze osiągnięcia naukowe. Zaproponowane w rozprawie doktorskiej i rozwinięte później w pracy habilitacyjnej rozwiązania metodyczne i formalne, polegające na całościowym badaniu obiegu wody i stosunków wodnych w zlewniach oraz zestawianiu ich bilansów wodnych w świetle i przy uwzględnieniu pozostałych elementów środowiska geograficznego, były na ówczesne czasy nowatorskie metodycznie i merytorycznie. Ogromna wiedza, umiejętności metodyczne i warsztatowe, a także pasja i nieustająca chęć odkrywania nowych prawidłowości sprawiały, że badania empiryczne prowadzone przez Profesora dostarczały zawsze nowych i ciekawych danych, a proponowane rozwiązania teoretyczne i wnioski merytoryczne były rzetelnie udokumentowane.

Fot. 1. Fotografie pochodzą z Kroniki WNG UŁ prowadzonej przez profesor Annę Dylikową oraz ze zbiorów własnych autora.

Badania antropopresji na stosunki wodne profesor Zygmunt Maksymiuk rozpoczął już bardzo wcześnie, bo w latach 60. ubiegłego wieku, udanie rekonstruując środowisko wodne okolic Łęczycy w okresie wczesnośredniowiecznego osadnictwa. Dużym osiągnięciem Profesora było też zgromadzenie wokół siebie zespołu, który na przełomie lat 80. i 90. XX w. wieku przeprowadził szeroko zakrojone badania wpływu górnictwa odkrywkowego na stosunki wodne w rejonie powstającej wówczas KWB „Bełchatów”. Realizowany wtedy kilkuletni projekt badawczy oparty był na własnej sieci obserwacyjno-pomiarowej założonej w zlewni badawczej. Była to pierwsza w Polsce zlewnia badawcza, w której ocenie poddawano oddziaływanie wielkoskalowych obiektów górniczo-energetycznych na szeroko pojmowane stosunki wodne i środowisko. Badania te doprowadziły nie tylko do precyzyjnego rozpoznania wpływu rozwijającego się leja depresyjnego kopalni węgla brunatnego na lokalne i regionalne stosunki wodne i środowisko, ale również do kilku korekt metodycznych i formalnych, o które zostały wzbogacone stosowane wówczas procedury bilansowania zasobów wodnych na obszarach poddanych intensywnej antropopresji. Ważnym efektem tych badań był też fakt, że na Uniwersytecie Łódzkim powstał wtedy załączek ośrodka badań hydrologicznych i rozwijającego się kadrowo i merytorycznie zespołu hydrologów.

Ogromna wiedza z zakresu geomorfologii, meteorologii i hydrologii pozwoliła profesorowi Zygmuntowi Maksymiukowi zająć się też analizami, ekspertyzami i projektami wykonywanymi dla planowania i gospodarki przestrzennej. Był między innymi współautorem bioklimatycznej bonitacji województwa łódzkiego opracowanej na potrzeby rekreacji, kilku eksperckich ocen stosunków wodnych w parkach krajobrazowych (np. Przedborskim, Sulejowskim i Wzniesień Łódzkich) oraz projektu rezerwatu krajobrazowego w zlewni Grabi. Na zaproszenie władz województwa sieradzkiego Profesor opiniował też wielokrotnie plany zaopatrzenia w wodę wsi i miast oraz projekty hydrotechniczne (np. zbiornika retencyjnego na Pałusznicy).

W okresie pracy zawodowej na Uniwersytecie Łódzkim pełnił liczne funkcje administracyjne. Od 1981 do 1985 r. był kierownikiem Zakładu Meteorologii, Klimatologii i Hydrografii, a później, do czasu przejścia na emeryturę w 2002 r., kierownikiem nowo powstałego Zakładu Hydrologii i Gospodarki Wodnej. W latach 1987–1990 był równocześnie kuratorem Zakładu Dydaktyki Geografii i Krajoznawstwa UŁ. Od 1982 do 1990 r. pełnił też funkcję zastępcy dyrektora Instytutu Geografii Fizycznej i Kształtowania Środowiska, a w latach 1988–1989 był jego dyrektorem.

Praca dydaktyczna profesora Zygmunta Maksymiuka związana była niemal wyłącznie z Uniwersytetem Łódzkim, choć sporadycznie wykładał również w ówczesnej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Kielcach (dziś Uniwersytet im. J. Kochanowskiego), a po przejściu na emeryturę – w Wyższej Szkole

Humanistyczno-Ekonomicznej w Skierniewicach. Do 1966 r. Profesor prowadził różnego rodzaju ćwiczenia kameralne i terenowe, głównie z hydrologii i geografii fizycznej. Bardzo szybko, bo tuż po uzyskaniu stopnia doktora, powierzono mu również prowadzenie wykładów i seminariów, w tym wykładu kierunkowego z hydrologii i oceanologii oraz seminarium na specjalności hydrologia i gospodarka wodna utworzonej z jego inicjatywy na macierzystym wydziale. W latach 1982–1985 zaproszono Profesora do pracy w Zespole Programów Szkolnych przy Ministerstwie Oświaty i Wychowania.

Do czasu przejścia na emeryturę profesor Zygmunt Maksymiuk wypromował dwóch doktorów, 88 magistrów geografii w zakresie hydrologii oraz trzech licencjatów. Był również recenzentem pięciu prac doktorskich z hydrologii i opiniował dorobek jednego kandydata do tytułu profesorskiego. Praca dydaktyczna zawsze pasjonowała Profesora, i to zarówno ta prowadzona z „wysokości katedry”, jak i ta realizowana od rana do wieczora w terenie, z bagażem przyrządów pomiarowych u boku. W tym względzie Profesor należał do coraz mniej licznego dziś grona „mokrych hydrologów”, dla których eksperymenty i badania terenowe są nie tylko źródłem i podstawą zdobywania wiedzy o środowisku wodnym, ale stanowią również najważniejszy składnik warsztatu naukowego.

Kariera zawodowa, naukowa oraz liczne funkcje pełnione na Uniwersytecie Łódzkim nigdy nie przeszkadzały Profesorowi w działalności społecznej. Od 1954 r. był członkiem Polskiego Towarzystwa Geograficznego, a w latach 1969–1974 oraz 1984–1987 wchodził w skład zarządu Oddziału Łódzkiego PTG. Od roku 1972 do 2002 zasiadał w Komisji Hydrograficznej (obecnie Hydrologicznej) PTG. W 1964 r. wspólnie z profesorem Stanisławem Zychem i doktor Alicją Zawadzką powołał do życia Oddział Łódzki Polskiego Towarzystwa Geofizycznego. W latach 1975–1978 pełnił w nim funkcję wiceprzewodniczącego, a w latach 1978–1983 – przewodniczącego oddziału. W roku 1988 Profesor został przyjęty w poczet członków Łódzkiego Towarzystwa Naukowego. W kadencji 1991–1993 pełnił w nim funkcje sekretarza Wydziału III Nauk Matematyczno-Przyrodniczych, a w latach 1994–1996 – przewodniczącego Wydziału III ŁTN. W 2001 r. profesor Zygmunt Maksymiuk został przewodniczącym Komisji Geograficznej Wydziału III Nauk Matematyczno-Przyrodniczych ŁTN i funkcję tę pełnił do 2007 r.

Lista osiągnięć i zasług w okresie bardzo bogatej w wydarzenia kariery zawodowej profesora Zygmunta Maksymiuka jest długa. Był uznanym autorytetem hydrologicznym i geograficznym, naukowcem i praktykiem, znakomitym dydaktykiem i wychowawcą, a jednocześnie osobą skromną, życzliwą, znajdującą czas dla wszystkich i dla każdego z osobna. Był uczonym, który całe swe pracowite życie zawodowe poświęcił nauce i nauczaniu. Za działalność naukową, dydaktyczną i społeczną profesor Zygmunt Maksymiuk został uhonorowany licznymi nagrodami i odznaczeniami. Dość wymienić: Złotą Odznakę UŁ (1974), Złoty Krzyż Zasługi (1976), Złotą Odznakę Polskiego Towarzystwa Geograficznego (1977),

Srebrną Odznakę „Zasłużony Białostoczczyźnie” (1981), Medal „Uniwersytet Łódzki w Służbie Społeczeństwa i Nauki” (1985), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1986), Honorową Odznakę m. Łodzi (1989), Srebrną Odznakę za zasługi dla Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (1989), Medal Komisji Edukacji Narodowej (1993), Medal 50-lecia Uniwersytetu Łódzkiego (1995), Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski – Polonia Restituta (2002) i Medal za Szczególne Zasługi dla ZNP (2005). Spośród licznych wyróżnień i nagród naukowych Profesor cenił sobie najbardziej nagrody: indywidualną III stopnia Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego (1971), indywidualną III stopnia Polskiego Towarzystwa Geofizycznego (1980), indywidualną III stopnia Rektora UŁ (1980), indywidualną III stopnia Ministra Nauki Szkolnictwa Wyższego i Techniki (1981), indywidualną Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk (1981) oraz indywidualną I stopnia Rektora UŁ (1990). 5 grudnia 2016 r. Rektor i Senat Uniwersytetu Łódzkiego, po 50 latach, uroczystie odnowili doktorat Profesora.

Moja znajomość z Profesorem rozpoczęła się jeszcze w trakcie studiów. Egzamin z hydrografii i oceanografii zdałem co prawda na czwórkę, ale potem było już coraz lepiej. W 1978 r. napisałem pod jego kierunkiem pracę magisterską, a po jej obronie otrzymałem propozycję asystentury w Zakładzie Meteorologii, Klimatologii i Hydrologii UŁ. Jako „młody gniewny” niezbyt chętnie chciałem iść po naukowych śladach Mistrza, a zaproponowany temat mojej pracy doktorskiej różnił się istotnie od jego ówczesnych zainteresowań. O dziwo, Profesor wyraził na ten temat zgodę i obiecał, że będzie mi pomagał w jego realizacji. Robił to na tyle skutecznie, że obroniłem tę pracę, a później napisałem z nim jeszcze wiele innych opracowań naukowych. Piszę o tym dlatego, by na moim przykładzie wskazać i podkreślić, że wszyscy, którzy pracowali pod kierunkiem Profesora, zawsze mieli nie tylko swobodę przy wybieraniu, ale rzeczywistą pomoc przy realizowaniu swoich tematów badawczych.

Uczniowie profesora Zygmunta Maksymiuka, a sam znam ich kilkadziesiąt, podkreślają zawsze jego ogromną pasję oraz wiedzę geograficzną i umiejętności w trakcie badań i pomiarów terenowych. Prowadzone przez Profesora studenckie ćwiczenia terenowe czy też trwające nieraz cały dzień wyjazdy na pomiary w terenie były dla uczestników nie tylko „szkołą hydrologii”, ale również „szkołą życia”. Profesor nauczył nas hydrometrii i topografii, a jednocześnie pokazał, jak wykopać studnię, zainstalować przelew lub wodowskaz, a bywało, że zakładał biały fartuch, by rozczłonkować tuczniaka na obiady dla prawie setki studentów odbywających ćwiczenia terenowe. Takie to były czasy i tacy byli wówczas profesorowie.

W swoim życiu spotykamy wielu ludzi. Niektórych cenimy za pracowitość, innych za wiedzę, umiejętności lub odwagę. Ale jedynie nieliczni zdobywają u nas autorytet. Przy czym chodzi nie tylko o autorytet zawodowy, ale również o ten, który sprawia, że lubimy tego kogoś słuchać i zapamiętujemy, co powiedział lub zrobił. Do tych nielicznych należy właśnie profesor Zygmunt Maksymiuk, który w całym

swoim życiu pokazywał i udowadniał, że nie ma trudności nie do pokonania i rzek nie do przejścia. Jego droga życiowa z małej wsi na Podlasiu, przypominającej wówczas „konopielkowe Taplary”, do Zakładu Hydrologii i Gospodarki Wodnej na szacownym Uniwersytecie Łódzkim jest tego znakomitym przykładem.

Zyga będziemy o Tobie pamiętać.

Paweł Jokieli

Wydział Nauk Geograficznych Uniwersytetu Łódzkiego